

ra kendisinin Ebü Müslim olduğunu tahmin ettiği ve onu kucaklayıp ağladığı, Halife Hz. Ebü Bekir'in de kendisini tanımaktan memnuniyet duyduğu zikredilmektedir. Ebü Müslim el-Havlânî, daha sonra Dimaşk yakınlarındaki Dâriyyâ köyüne yerleştiği için Şamlılar'dan sayılmakta, özellikle onların güzel Kur'an okuyanlarından biri olduğu söylenmektedir. Hz. Ömer, Muâz b. Cebel, Ebü Ubeyde b. Cerrâh, Ebü Zer el-Gıfârî, Ubâde b. Sâmî, Avf b. Mâlik ve Muâviye b. Ebü Süf-yân'dan hadis rivayet etmiş, kendisinden de amcazadesi Ebü İdrîs el-Havlânî, Cübeyr b. Nüfeyr, Ebü'l-Âliye er-Riyâhî, Atâ b. Ebü Rebâh gibi tâbiî âlimleri rivayette bulunmuşlardır. İbn Sa'd, Yahyâ b. Maîn ve İclî onun sika* olduğunu söylemektedirler. Fakat Ebü Müslim'in, Muâz b. Cebel'e sevgisini ifade ettiğine dair el-Müsned'de bulunan bir hadisten başka muteber hadis kitaplarında rivayetleri yer almamıştır.

Sıffin Vak'ası'nda Muâviye tarafında yer alan Ebü Müslim Bizanslılar'la yapılan çeşitli savaflara katıldı. Onun bu savaflarda bizzat bulunması İslâm askerlerine cesaret verdiğinden kumandanlar kendisini öncü kuvvetlere emir tayin ederlerdi. Bizanslılar'la yapılan savafların birinde şehid oldu. Dâriyyâ'da ona nisbet edilen ve halkın ziyaretgâhi olan bir mezar bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir.

Tâbiîn neslinin meşhur sekiz zâhidinden biri olan Ebü Müslim, sıkıntı çektilirmeyen nefsin Allah'ın huzurunda sahibinden şikâyetçi, ibadetlerle yorulan nefsin ise hoşnut olacağını, nitekim semiz atların yarışta zorlandığını, idmanlı atların ise daha iyi koştuğunu söylerdi. İbadet ettiği yere bir kamçı asmıştı; canı ibadet etmek istemediği zaman bacaklarına bir iki kamçı vururdu. Dünyaya değer vermezdi. Bir gün mescidde toplanmış bir cemaat gördü; zikirle meşgul olduklarını sanarak yanlarına oturdu. Dinle ilgisi olmayan konulardan bahsettiklerini öğrenince onlara şöyle dedi: "Sizin yanınızda benim halim neye benziyor biliyor musunuz? Sağanağa tutulan adam etrafta sığınacak yer ararken bir kapı görür ve hemen içeri dalar. Bir de bakar ki binanın tavanı yoktur". Kaynaklarda, duasının ve bedduasının makbul olduğuna dair birçok olay ve kendisine nisbet edilen pek çok kerâmet zikredilmektedir.

Devlet adamlarının karşısına çıkıp onları uyarmaktan çekinmezdi. Birkaç de-

fa ikaz ettiği Muâviye'ye bir defasında "ey ecîr" (işçi) diye hitap etti. Yanındaki-lerin "ey emîr" demesi gerektiğini söylemeleri üzerine Muâviye onun konuşmasını istedi. Ebü Müslim de ona öğüt verdi ve âdil olmasını tavsiye etti. Medine'de bulunduğu sırada Hz. Osman'ın aleyhinde konuşan birini duyunca Medineliler'e Semûd kavminden daha kötü olduklarını, çünkü Semûd kavminin Allah'ın devesini, kendilerinin ise Allah'ın halifesini öldürdüklerini söylemişti.

Ümmetin hakîmi diye de anılan Ebü Müslim'in pek çok hikmetli sözünden biri şöyledir: "Yeryüzündeki âlimler gökyüzündeki yıldızlara benzer. Ortaya çıkarlarsa halk onlara bakarak gideceği yönü bulur; ortaya çıkmazlarsa şaşırıp kalır. Sâlih kişiler de yoldaki işaretlere benzer; âhiret yolcusu onlar sayesinde şaşırmadan yoluna devam eder".

BİBLİYOGRAFYA:

Müsned, V, 236, 237, 239, 328; Dârimî, "Mu-kaddime", 34; Alkame b. Mersed, Zühdu's-se-mâniye mine't-tâbi'in (nşr. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Feryevâî), Medine 1408, s. 52-56; İbn Sa'd, et-Tabakât, VII, 448; Ahmed b. Hanbel, Kitâbü'z-Zühd (nşr. Muhammed Celâl Şeref), İskenderiye 1984, s. 291-295; Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, V, 58-59; Ebü Nuaym, Hilye, II, 122-131; V, 120-122; İbn Abdülber, el-İstî'âb, IV, 191-195; İbnü'l-Cevzî, Şifâtü's-şafve, IV, 208-213; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-gâbe, III, 192; VI, 288-289; Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ, IV, 7-14; a.mlf., Tezkiretül-huffâz, I, 49; İbn Kesîr, el-Bidâye, VIII, 146; İbn Hacer, Tehzîbü'l-Tehzîb, XII, 235-236; İbn Tağrıberdî, en-Nücûm'z-zâhire, I, 156-157; Ahmed b. Ahmed ez-Zebîdî, Tabakâtü'l-havâş ehlî's-sıdkı ve'l-ihlâs, Beyrut 1406/1986, s. 416; Süyûtî, Tabakâtü'l-huffâz, s. 13; İbnü'l-Havranî, el-İşârât ilâ emâkini'z-ziyârat (nşr. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî), Dimaşk 1401/1981, s. 125-129; Ali Sâmî en-Neşşâr, Neş'etü'l-fikri'l-felsefi fi'l-İslâm, Kahire 1978, s. 297-301; Bedrân, Tehzîbü Târîhi Dumaşk, VII, 317-325; G. H. A. Juynboll, "al-Khawlanî", EI² (Fr.), IV, 1167.

M. YAŞAR KANDEMİR

EBÜ MÜSLİM-i HORASÂNÎ

(ابو مسلم الخراساني)

Ebü Müslim Abdurrahmân
b. Müslim el-Horasânî
(ö. 137/755)

Abbâsî ihtilâlinin önde gelen
şahsiyetlerinden.

Muhtemelen 100 (718-19) yılında İsfahan veya Merv'de doğdu. Menşei ve adı hakkında kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. Kendi bastırıldığı sikkelerde adı Abdurrahman b. Müslim şeklinde geçmesine rağmen bazı kaynaklarda İbrâhim b. Osman, Guderz (Gevderz)

ve Büzürg Mihr'in (Büzürçmihir) torunu İbrâhim, Vendâd Hürmüz'ün oğlu Behzâdân olarak da kaydedilmiştir. Ebü Müslim'in etnik menşei kesin olarak bilinmemektedir. Arap olmamakla birlikte Türk veya Fars asıllı olduğuna dair de bilgi yoktur. Çocukluk yıllarını, Emevî aleyhtarî siyasî ve sosyal faaliyetlerin merkezi Küfe'de geçirdiği anlaşılan Ebü Müslim, Ebü Dûlef el-İclî'nin cediti İdrîs b. Ma-kıl'in himayesinde büyüdü, onun oğlu ile birlikte okudu ve Kur'an'ı ezberledi.

Abbâsî nakiblerinden Süleyman b. Kesîr, Mâlik b. Heysem ve Kahtabe b. Şebîb hacca giderken Küfe'ye uğramış ve İdrîs ile İsâ b. Ma'kıl kardeşlerin yanında gördükleri Ebü Müslim'in zekâsına hayran kalmışlardır. Mekke'de İmam Muhammed b. Ali b. Abdullah ile buluşunca ona Ebü Müslim'den bahsettiler. İlk defa 124'te (741-42) Abbâsî davetçileriyle irtibat kuran Ebü Müslim, Muhammed b. Ali'nin kısa süre sonra ölümü (743) üzerine yerine geçen oğlu İmam İbrâhim'e takdim edildi. İbrâhim onu kendi davalarına kazandıktan ve iyice yetiştirdikten sonra Emîr-i Âl-i Muhammed unvanıyla ihtilâl hareketini yönetmek üzere Horasan'a gönderdi (128/745). Horasan Emevîler'in hilâfet merkezinden uzak olduğundan Abbâsîler propagandası faaliyetleri için burayı üs seçmişlerdi. Ayrıca burada Nizârîler ile Yemânîler arasındaki mücadeleler sırasında Emevî halifeleri taraf tuttuklarından bölgedeki otoriteleri de zayıflamıştı. Fakat Ebü Müslim, gençliği ve soyunun pek bilinmemesi sebebiyle Horasan'da Süleyman b. Kesîr, Kahtabe b. Şebîb, Mâlik b. Heysem ve Ebü Dâvûd Hâlid b. İbrâhim gibi Şîî liderleri tarafından şüphe ile karşılandı. Süleyman b. Kesîr başlangıçta hareketin liderliğini ona bırakmak istemedi. Bu yüzden Ebü Müslim Küfe'ye dönmek için iki defa Merv'den ayrıldı, fakat bazı kişilerin müdahalesiyle geri dönerek faaliyetlerine devam etti. Bir süre sonra Mekke'de görüştükleri İmam İbrâhim Ebü Müslim üzerinde ısrar edince Abbâsî

Ebü Müslim-i
Horasânî'yi
tasvir eden
bir minyatür
(Derviş Mehmed,
Sühbatü'l-ahbâr,
Österreichische
Nationalbibliothek,
Cod AF,
nr. 50, vr. 9*)

EBÜ MÜSLİM-İ HORASÂNİ

nakibleri onu ihtilâl hareketinin lideri olarak kabul etmek zorunda kaldılar.

Huzâa kabilesine mensup Araplar'ın oturduğu Merv'e bağlı bir köye yerleşen Ebû Müslim kendisini Abbâsî propagandasına adanmış; iki yıl kadar Horasan'ın çeşitli şehirlerini dolaşarak isyancıları teşkilâtlandırdı. 129 yılı (747) ilkbaharında tekrar Merv civarına döndü ve açıkça ortaya çıkma tarihi tesbit edilerek civardaki taraftarlara haber gönderildi. Nihayet İmam İbrâhim'in emri üzerine 747 Haziranında Süleyman b. Kesîr el-Huzâî'nin köyü olan Sifezenç'te (Sefîzenc, Sika-zenç) İmam İbrâhim'in gönderdiği siyah bayrak ve sancak açılarak ihtilâl hareketi resmen başlatıldı. Ertesi gün büyük gruplar Sifezenç'e doğru yola çıktılar. Bir müddet Sifezenç'te kalan Ebû Müslim, buradan Âlin'e ve oradan da Mâhuvân'a geçti. Çığ gibi büyüyen kuvvetlerinin büyük çoğunluğunu İranlı köylüler meydana getiriyordu. Ancak kumanda heyeti daha ziyade Araplar'dan oluşmaktaydı. İmam İbrâhim'in emri üzerine köleler efendilerini öldürüp silâhlarını ele geçiriyor, Arap olmayan unsurlar da Araplar'a karşı duydukları kını her fırsatta tatmin ediyorlardı. Ebû Müslim'in kuvvetlerinin süratle artması, Merv'de yıllardan beri birbirleriyle mücadele etmekte olan Araplar'ı uyandırmış olmalı ki ortak düşmana karşı birleşme lüzumunu hissettiler. Fakat Arap kabileleri arasındaki mücadelelerin izleri çok derin olduğundan Ebû Müslim kurulmakta olan birliği kolaylıkla bozmayı başardı.

Emevîler'in son Horasan valisi Nasr b. Seyyâr, bu süratli gelişmeler karşısında Arap kabilelerini birleştirmek için boşuna gayret sarfediyordu. Ebû Müslim bir-biri arkasından Merverrüz, Herat, Nesâ, Ebîverd, Belh gibi şehirleri zaptetti. Yemânî kabilelerin lideri Ali b. Kırmânî ile anlaştıktan sonra 9 Cemâziyelevvel 130 (15 Ocak 748) tarihinde Horasan eyaletinin merkezi Merv'i ele geçince Nasr b. Seyyâr sırasıyla Serahs, Tûs ve Nîşâbur'a çekilmeye mecbur oldu. Kahtabe b. Şebîb'in kumandasındaki ihtilâl ordusu ertesi yıl Tûs yakınlarında Nasr'ın kuvvetlerini yenilgiye uğrattı ve Nasr Kûmis'e kaçtı. Artık Horasan'daki Emevî kuvvetleri çökmüştü. Ebû Müslim karargâhını Nasr'ın terkettiği Nîşâbur'a nakletti. İhtilâl orduları iki kol halinde batıya doğru ilerlerken Ebû Müslim Horasan'da vali olarak kaldı.

Onun buradaki ilk vazifesi ihtilâl sebebiyle bozulan iç huzuru yeniden sağ-

lamaktı. İhtilâlin başarıyla sonuçlanması ve Emevî hânedanının yıkılarak Abbâsîler'in hilâfete geçmesi Horasan'daki karışıklıkların ortadan kalkmasına yetmiyordu. Nîşâbur'da Zerdüş tıncının yeniden canlandırılmasını isteyen Bih-âferîd b. Mâhfervedîn, Mecûsî ruhban sınıfına karşı şiddetli saldırıya geçti. Mecûsîler hem kendi dinlerine hem de İslâmîyet'e zararlı olan bu kişinin bertaraf edilmesi için Ebû Müslim'den yardım istediler. Ebû Müslim'in gönderdiği kuvvetler Bih-âferîd tehlikesini kolaylıkla ortadan kaldırdı (131/748-49). Bih-âferîd isyanının bastırılmasından sonra Buhara'da Şerîk b. Şeyh el-Mehrî 133 (750-51) yılında tehlikeli bir isyan başlattı. Şerîk, Hz. Ali evlâdının hakkının yendiğini ileri sürerek etrafına 30.000'den fazla taraftar topladı. İsyanın merkezi Buhara idi. Halk ve devlet yöneticileri Şerîk'i destekliyorlardı. Ebû Müslim isyanın bastırılmasına Ziyâd b. Sâlih'i memur etti ve isyan kanlı bir şekilde bastırıldı. Şehir üç gün boyunca yağma ve tahrip edildi.

Şerîk'in isyanının bastırılmasından hemen sonra Ziyâd b. Sâlih Temmuz 751 tarihinde Talas nehri sahilinde Çin ordusunu mağlûp etti. Yine 751 yılında Ebû Müslim'in Belh valiliğine tayin ettiği Ebû Dâvûd Hâlid b. İbrâhim, Huttel ve Kiş'e karşı başarılı akınlar yaptı. Bu başarıları sebebiyle Abbâsî ailesi mensupları Ebû Müslim'den çekilmeye başladılar. Hatta halifenin gizli tahrirleri sonunda Ebû Müslim'in kumandanlarından Ziyâd b. Sâlih ile Sibâ' b. Nu'mân 135 (752-53) yılında isyan ettiler. Ancak Ebû Müslim bu isyanları kolaylıkla bastırdı.

Gerek ihtilâlin hazırlanıp başarıya ulaşmasında, gerekse ihtilâli takip eden yıllarda devletin en büyük eyaletlerinden birisi olan Horasan'daki karışıklıkların bertaraf edilmesindeki başarıları Ebû Müslim'e devlet içinde büyük bir itibar ve nüfuz kazandırmıştı. Halifenin kardeşi Ebû Ca'fer bundan endişe duyduğu için halifeye Ebû Müslim'i ortadan kaldırmayı teklif ediyor, ancak her defasında halife tarafından reddediliyordu. Özellikle 136 (754) yılında Ebû Ca'fer ile birlikte hacca giden Ebû Müslim'in yolculuk sırasındaki davranışları onunla arasının iyice açılmasına sebep oldu. Ancak hac dönüşünde Halife Ebû'l-Abbâs es-Seffâh'ın vefatı ve Ebû Ca'fer'in halife olması üzerine gelişen olaylar kısa bir süre için bu gerginliği hafifletti.

Ebû Ca'fer hilâfete geçince Suriye valisi olan amcası Abdullah b. Ali b. Ab-

dullah, halifeliliğin kendi hakkı olduğunu ileri sürerek isyan etti. Âsi üzerine Ebû Müslim gönderildi. İki ordu arasında Nusaybin yakınında meydana gelen şiddetli savaşta galip gelen Ebû Müslim, Ebû Ca'fer el-Mansûr'u büyük bir gaileden kurtardı (137/754).

Abdullah b. Ali isyanının bastırılması Halife Mansûr'a rahat nefes aldırdıysa da Ebû Müslim'in nüfuzunun daha da kuvvetlenmesi onu endişelendiriyordu. Esasen Mansûr, iktidarın kendi ailesine geçmesinden beri büyük itibar sahibi olan Ebû Müslim'in ortadan kaldırılmasını istiyordu. Abdullah b. Ali'nin yenilerek kaçması üzerine onun hazine ve mallarını eline geçiren Ebû Müslim'in kuvveti daha da artmıştı. Ebû Ca'fer el-Mansûr, Ebû Müslim'e gönderdiği bir elçi ile önce Abdullah'ın isyanını bastırmak hususunda gösterdiği başarıdan dolayı tebrik ve teşekkürlerini bildirdi, ardından da hazinelerin merkeze gönderilmesini istedi. Ancak Ebû Müslim buna çok kızdı. Durumu öğrenen Ebû Ca'fer, Ebû Müslim'in Horasan'a dönerek bir isyan çıkarmasından endişelendi. Onun merkeze yakın bir yerde oturmasını temin etmek maksadıyla Suriye ve Mısır valiliklerinin kendisine verildiğini bildirdi ve Dimaşk'ta kalmasını emretti. Fakat Ebû Müslim halifenin emrini dinlemedi ve ordusu ile beraber Horasan'a doğru yola çıktı. Bunun üzerine Mansûr arkasından gönderdiği bir heyetle hizmetlerinden dolayı ona şükranlarını bildirdi ve onu merkeze davet etti. Ebû Müslim bu teklifi de reddedince iyice telaşa kapılan Mansûr, ailesinin ileri gelenlerini ricacı olarak ona gönderdi. Kendisi de Enbâr'dan Medâin'e gitti. Bu son heyet onu ikna etmeye muvaffak oldu. Ebû Müslim ordusunu Hulvân'da bırakıp 3000 sadık adamı ile halifenin bulunduğu Rûmiye'ye gelmeye razı oldu. Başta halife olmak üzere bütün devlet erkânı Ebû Müslim'i karşıladılar. Mansûr ona son derece iyi davranarak şüphelerini bertaraf etti. Ebû Müslim'in yanındaki 3000 kişi Rûmiye dışında karargâh kurmuştu. Nihayet 24 Şâban 137 (12 Şubat 755) tarihinde halife'nin Ebû Müslim ile konuştuğu bir sırada daha önce saraya yerleştirilen adamları saklandıkları yerden çıkarak Ebû Müslim'i öldürdüler (İbn Hallikân, III, 154). Ebû Ca'fer, Ebû Müslim'in cesedinin Dicle'ye atılmasını emretti. Onun kumandanlarını teskin etmek için de kendilerine rüşvet verdi. Ayrıca bir hutbe irad ederek Ebû

Müslim'i itaatsizliği yüzünden öldürttüğünü söyledi.

Kısa boylu, geniş alınlı, esmer tenli bir kişi olan Ebû Müslim soğuk kanlı, acımasız, ketum, cömert, akıllı ve ileri görüşlü bir devlet adamı olarak temayüz etmişti. İyi bir eğitim görmüştü, çok iyi derecede Arapça ve Farsça biliyordu. Miras olarak sadece beş hizmetçi kız bıraktığı rivayet edilir (*Mücmelü't-tevârîh ve'l-kışâş*, s. 328). Kaynaklarda Fâtıma ve Es-mâ adlı iki kızı ile Yesâr adında bir kardeşinden bahsedilmektedir.

Ebû Müslim İslâm tarihinin önemli şahsiyetleri arasında yer almaktadır. Emevî hânedanının yıkılmasında ve Abbâsîler'in hilâfete geçmesinde oynadığı rol sebebiyle ona "nâkilü'd-devle, sâhibü'd-devle, mümtü'd-devle, muhyi'd-devle" unvanları verilmiştir. Siyasî ve askerî başarıları yanında Horasan'ın imarı yolunda da büyük adımlar atmıştır. Merv'de ve Nîşâbur'da camiler yaptırmış, Merv ve Semerkant'ın surlarını tamir ettirmiştir. Ebû Müslim İran, Özbekistan, Türkmenistan ve Dağıstan'da olduğu gibi Anadolu Türk halkı arasında da mübarek kahramanlardan biri kabul edilmiştir. O daima hakkı savunan, haksızlığa ve zulme karşı çıkan bir kişi olarak gösterilir. Ebû Abdullah Muhammed b. Ümrân el-Merzûbânî'nin *Ahbarü Ebî Müslim şâhibi'd-da' ve'si* ile Ebû Tâhir-i Tarsûsî'nin *Ebû Müslimnâme'si* gibi onun kahramanlıkları hakkında yazılan ve mitolojik unsurlar içeren halk hikâyeleri ve destanlar, yeniçeri ortaları mahfillerinde ve halk arasında zevkle okunmuştur. Dünyanın çeşitli kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunan bu halk hikâyeleri ve destanlar ciltlerle ifade edilmektedir. Cörcî Zeydân'ın *Ebû Müslim el-Horâsânî* (Kahire 1905) adlı tarihî romanı Zeki Mugâmil tarafından Türkçeye (İstanbul 1330), Habîbullah-ı Âmûzgâr tarafından da Farsça'ya (Tahran 1318) çevrilmiştir (ayrıca bk. EBÜ MÜSLİM DESTANI).

Ebû Müslim'in soyundan geldiğini iddia eden veya onun imâmetine ve ulûhiyyetine inanan bazı kişiler ve gruplar ölümünden sonra siyasî-dinî isyanlar başlatmışlar ve intikamını almak için seferber olmuşlardır. Bunlar arasında İshak (Türk), Sinbâd, Mukanna' el-Horasânî ve Bâbek gibi şahıslarla Rizâmîyye, Hürremdîniyye (Hürremiyye), Ebû Müslimiyye, Berkûkiyye, Râvendîyye, Mukanaiyye gibi firkalar sayılabilir. Ebû Müslim'in ayrıca ahîler ve Bektaşîler nezdinde de büyük itibarı vardı.

BİBLİYOGRAFYA :

Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 409, 412, 413, 430, 439, 441; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, Kahire 1300, s. 145; Dineverî, *el-Ahbarü't-tuvâl*, s. 343, 359, 362, 364, 370, 376, 377, 378, 379-382; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 327, 332, 340-344, 351-354, 361, 364-368; Taberî, *Târîh* (de Goeje), bk. İndeks; Mes'ûdî, *Mürâcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 301-306; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, VI, 92-95; Nizâmülmülk, *Siyâsetnâme* (Bayburtluğil), VI, 282-283, 316, 323; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, bk. İndeks; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 145-155; Zehebî, *A'lamü'n-nûbelâ*, VI, 48-73; Browne, *LHP*, I, 240-247; *Mücmelü't-tevârîh ve'l-kışâş* (nşr. Muhammed Ramazânî), Tahran 1318 hş., s. 17, 308-309, 314-318, 323-329; Cörcî Zeydân, *Ebû Müslim el-Horâsânî*, Kahire 1933; S. Moscatti, "Studi su Abû Müslim I-III", *Accademia Nazionale dei Lincei XII. Convegno, Oriente e Occidente nel Medioevo*, Roma 1949, s. 223-235, 474-495; (1950), s. 89-105; a.mlf., "Abû Müslim", *El*² (Fr.), I, 145; Irene Melikof, *Abu Müslim, le "porte-hache" du Khorassan dans la tradition épique Turco-Iranienne*, Paris 1962; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukûtu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 231-233, 237, 243, 246, 248-255, 258, 259, 261; M. A. Shaban, *Islamic History*, Cambridge 1971-76, I, 163, 182-188; II, 2-8, 11, 13, 65; a.mlf., *The 'Abbâsî Revolution*, Cambridge 1979, s. 148, 149, 153-163; "Abbâsîler Devri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1986, III, 24, 25, 27-89, ayrıca bk. İndeks; Barthold, *Türkistan*, s. 89, 209-215; a.mlf., "Ebû Müslim", *IA*, IV, 39-41; Jacob Lassner, *Islamic Revolution and Historical Memory*, New Haven 1986, s. 99-133; R. N. Frye, "The Role of Abû Müslim in the Abbâsî Revolt", *MW*, XXXVII (1947), s. 28-38; Zebîhullah Safâ, "Mâcerâ-yı Tahrîm-i Ebû Müslimnâme", *İrânâme*, V/2, Washington 1987, s. 233-249; G. H. Yûsofî, "Abû Moslem Khorâsânî", *EI*, I, 341-344.

HAKKİ DURSUN YILDIZ

EBÜ MÜSLİM el-KECCİ

(bk. KECCİ).

EBÜ MÜSLİM el-LEYSİ

(bk. LEYSİ).

EBÜ NADRE

(أبو نضرة)

Ebû Nadre Münzir b. Mâlik
b. Kutaa el-Abdî
(ö. 108/726)

Muhaddis tâbiî.

Hayatının ilk dönemleri hakkında bilgi yoktur. Abdülkays kabilesine nisbetle Abdî, bu kabilenin bir kolu olan Avaka'dan olması sebebiyle Avakî nisbeleriyle anılır. Dedesinin adı Kit'a ve Kut'a şeklinde de okunmaktadır. **Aşere-i mübeşşere**'den Talha b. Ubeydullah'ı görmüş, Hz. Ali, Ebû Hüreyre, İbn Abbas, İbn

Ömer, Ebû Saîd el-Hudrî, İmrân b. Husayn ve Câbir b. Abdullah gibi sahâbilerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Katâde b. Diâme, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Âsım el-Ahvel, Humeyd et-Tavîl ve Saîd b. Ebû Arûbe gibi tâbiîn âlimleri rivayette bulunmuşlardır.

Basra'nın önde gelen âlimlerinden olan Ebû Nadre hakkında Ahmed b. Hanbel hayırdan başka birşey bilmediğini söylemiş, İbn Sa'd, Yahyâ b. Maîn, Ebû Zür'a er-Râzî ve Nesâî onun **sika*** olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibbân ise fasîh bir kimse olduğunu, fakat rivayetlerinde hatâ ettiğini ileri sürmüştür. Ukaylî ve İbn Adî onu zayıf râvilere dair eserlerine almakla beraber aleyhinde birşey söylememişlerdir. İbn Sa'd'ın pek çok rivayeti bulunduğunu söylediği Ebû Nadre'nin bu rivayetlerinden bazıları, Buhârî dışında *Kütüb-i Sitte* ile (bk. Zehebî, *A'lamü'n-nûbelâ*, IV, 529) Dârimî'nin *es-Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer almıştır (bk. Wensinck, VIII, 265).

Ebû Nadre hayatının sonlarına doğru felç oldu ve 108 (726) yılında vefat etti. Bu tarih 107 ve 109 olarak da zikredilmiştir. Cenaze namazını vasiyeti üzerine Hasan-ı Basrî kıldırdı.

Yahyâ b. Maîn'in belirttiğine göre Ebû Nadre kavminin ileri gelenlerindendi (arîf). Siyah sarık sarar, sakalını sarıya boyardı. Karısı Zeyneb ile birlikte Horasan fetihlerine katılması, onun âlim ve zâhidliğinin yanında mücahid olduğunu da göstermektedir. Akranı olan Hasan-ı Basrî hastalığı sırasında onu ziyaret edip kendisine hayır duada bulundu.

Ebû Nadre, İslâmiyet'in ilk yıllarında müslümanların birbirlerine, boş günlerinde ileride vakit bulamayacakları zamanlar için, sağlıklı günlerinde de hastalıklı dönemler için iyi şeyler yapmayı, gençlik yıllarında ihtiyarlık günleri, henüz hayatta iken de ölüm sonrası için çalışmayı tavsiye ettiklerini söylerdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, II, 586; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, VII, 355-356; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 449; Ukaylî, *ed-Du'afâ*, IV, 199-200; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 241; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 420; İbn Adî, *el-Kâmil*, VI, 2365; İbn Şâhin, *Târîhu esmâ' i's-sikât* (nşr. Abdülmü'tî Emin Kal'acî), Beyrut 1406/1986, s. 317; Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 97-101; Zehebî, *A'lamü'n-nûbelâ*, IV, 529-531; a.mlf., *Mîzânü'l-ictidâl*, IV, 181-182; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 101-120*, s. 301; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 302-303; Hazrecî, *Hulâsatü Tezhib*, s. 387; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 265.

BİLAL SAKLAN